

Helfert, Vladimír

Náčrtek hlavních rysů Jiřího Bendy

In: Helfert, Vladimír. *Jiří Benda : příspěvek k problému české hudební emigrace. Část 1, Základy*. Brno: Filosofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1929, pp. [15]-16

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/118740>

Access Date: 12. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NÁČRTEK

hlavních rysů Jiřího Bendy.

Jiří Benda se jeví ve svých vrcholných dílech jako skladatelský typ eminentně dramatický. Dovedl rovnou měrou sloučiti tvůrčí bezprostřednost a vášnivost s uměleckou rozvahou. Proto jeho dramatické projevy se vyznačují vždy bezpečným a promyšleným účinkem. Jeho reflektivnost způsobila, že dovedl bystře a pronikavě přemýšlet o problémech svého umění, zvláště o poměru mezi slovem a hudbou. S tím pak souvisí další význačný rys jeho osobnosti: přísná autokritika. Máloměrý ze současných skladatelů byl sám sobě tak přísným soudcem jako Jiří Benda. Proto se také lišil od většiny svých současníků tím, že nepsal mnoho. Jeho skladatelský odkaz, srovnán jsa na př. s Telemannem, K. H. Graunem, J. A. Hassem a j., není kvantitativně veliký. Je však zato více individualisován. V této věci je Benda předchůdcem moderního typu skladatelského, jenž rovněž kvantitu nahrazuje koncentrací tvůrčího projevu. Tato jeho reflektivnost a autokritika se nejlépe projevila ke konci jeho života: jakmile poznal, že nemá svou hudbou co říci, zanechal vědomě hudební tvorby a oddal se filosofickému přemýšlení. Tenkrát se nejvýrazněji přihlásil myslitelský rys jeho osobnosti: z Bendy-skladatele se stal Benda-myslitel, jenž, oddán jsa samotářskému životu, rozprávěl v dopisech se svými přáteli své filosofické myšlenky v duchu jednak voltairiánského osvícenství, jednak rousseauismu.

V uměleckém vývoji Bendově se jeho nejvlastnější dramatická vloha vlivem poměrů, v nichž žil, plně uplatnila pozdě, až když mu bylo 52 let. Stalo se tak r. 1774 melodramem Ariadna na Naxu. Tímto dílem se stal Benda uměleckým tvůrcem formy melodramu, kdežto myšlenka spojití recitativu s hudbou jakož i první, ještě umělecky nezdařený pokus o tuto formu, pochází od J. J. Rousseaua. Melodram si Benda rozřešil tehdy nejvyspělejší a nejpokročilejší dramatickou formou doprovázeného recitativu. Tím tento melodram znamená nejen pro Bendu vrchol jeho hudebně-dramatického projevu, nýbrž v historii hudby zároveň významné reformní dílo dramatické, které svou důsledností dramatické a tragické myšlenky se staví v té době hned za reformní operu Gluckovu. Svým melodramem zasáhl tento český emigrant mocně do vývoje evropské hudby v 2. pol. 18. století. Tjž význam má i jeho další melodram Medea, kdežto Pygmalion nemá již oně dramatické síly, jsu více lyrické povahy.

Jiří Benda je rodák ze Starých Benátek u Ml. Boleslavě. Byl pokřtěn 30. června 1722. Pocházel z muzikantského rodu, a to po otci i po matce,

rozené Briziové. Mládí prožil v rodné zemi až do r. 1742. Studoval 1735 na piaristickém gymnasiu v Kosmonosích a v l. 1739—1742 na jezuitském gymnasiu v Jičíně. V březnu 1742 za první slezské války emigroval s rodiči do Berlína, kde již od dřívějška působil na dvoře Fridricha II. jeho bratr František, známý houslový umělec a skladatel. Jiří se stal členem král. pruské kapely. 1750 nastoupil místo kapelníka ve věv. kapele v durinské Gotě. Teprve z této doby jsou zachovány jeho skladby. Vynikl brzy jako chrámový skladatel, hlavně svými chrámovými kantátami, a jako skladatel instrumentální, zejména koncerty pro clavicembalo a sinfoniemi. Napsal také italskou operu a intermezzá. 1765 podnikl uměleckou cestu do Itálie. Od r. 1774 (Ariadna) se věnuje takřka výhradně dramatické tvorbě; vedle melodramů jsou to četné singspiely.

R. 1778 opustil službu na dvoře v Gotě, nechtěje snášeti umělecké podceňování. Tehdy se ukázal jako povaha přímá a pravdivá, která raději obětuje i pevnou existenci, než aby byla svědkem vlastního ponížení. Působil pak krátce v Hamburku a ve Vídni. Vrátil se r. 1780 do kraje gotského, kde prožil zbytek svého života. Tehdy se stává z Běndy přemítavý samotář a myslitel a vrací se tím k písmácké tradici svého rodu. — Zemřel v Kostřici v kraji altenburském 6. listopadu 1795.
